

The Role of Educational Groups in the Professional Promotion of Primary School Teachers

Yousef Yazdanpanah¹, Mozghan Mohamadi Naeni², Farshad Mahnegar³, Majid Hoseini⁴

¹ Ph.D. Student Department of Educational Sciences, Islamic Azad University, Arak
(Corresponding author). yousef.yazdanpanah2019@gmail.com

² Assistant Professor, Department of Educational Sciences, College of humanities, Islamic Azad university, Arak. M-mohamadinaeini@iau-arak.ac.ir

³ University lecturer, Department of Educational Sciences, Faculty of Humanities, Payam Noor University, Tehran. mahnegar@pnu.ir

⁴ Ph.D. Student Department of Educational Sciences, Islamic Azad University, Arak.
Dr.majidhoseini@gmail.com

Abstract

One of the missions of educational groups is to improve the knowledge and professional skills of teachers. Therefore, in addition to subject expertise, teachers must also have professional and practical skills. Professional skill is the result of connecting teaching methods with subject knowledge in the context and conditions of students' learning. For this reason, educational groups' focus on this dimension of teacher competence can play a special role in realizing teachers' competence and improving their professional knowledge. The research method of this article is done in a review form using library studies. This article, using the descriptive method and document study, introduces educational groups, aims and explains the functional dimensions of educational groups and the role of each of them (IT development and new technologies in the form of digital literacy plan, supervision and guidance of group leaders Education has focused on the educational activities of schools, the institutionalization of process-oriented evaluation .This article aims to study the way of holding educational meetings and workshops, implementation of teachers' lesson research plan and students' scientific projects, criticism and analysis of the content of lessons in order to promote the professional growth of primary school teachers . Based on the findings from the analysis of various sources, it is suggested that in the field of effective implementation of the new evaluation approach, special attention should be paid to holding in-service courses with the use of experienced instructors and in the form of workshops.

Keywords: Educational groups, Professional development, Elementary teachers.

نقش گروه‌های آموزشی در رشد حرفه‌ای معلمان مقطع ابتدایی

یوسف یزدان‌پناه^۱، مژگان محمدی نایینی^۲، فرشاد مهنکار^۳، مجید حسینی^۴

^۱ دانشجوی دکترا، گروه علوم تربیتی، دانشکده علوم انسانی، دانشگاه آزاد اسلامی، اراک، ایران (نویسنده مسئول).

yousef.yazdanpanah2019@gmail.com

^۲ استادیار، گروه علوم تربیتی، دانشکده علوم انسانی، دانشگاه آزاد اسلامی، اراک، ایران. M-mohamadinaeeni@iau-arak.ac.ir

^۳ مربی، گروه علوم تربیتی، دانشکده علوم انسانی، دانشگاه پیام نور، تهران، ایران. mahnegar@pnu.ir

^۴ دانشجوی دکترا، گروه علوم تربیتی، دانشکده علوم انسانی، دانشگاه آزاد اسلامی، اراک، ایران. Dr.majidhoseini@gmail.com

چکیده

یکی از ماموریت‌های گروه‌های آموزشی، ارتقای دانش، مهارت و عملکرد حرفه‌ای معلمان است. معلمان بایستی علاوه بر تخصص موضوعی، الزاما مهارت حرفه‌ای و عملی را نیز دارا باشند. مهارت حرفه‌ای پیوند روش آموزش با دانش موضوعی در بافت و شرایط یادگیری دانش‌آموزان است. بدین دلیل گروه‌های آموزشی با تمرکز بر این بعد از شایستگی معلم می‌توانند نقشی ویژه در تحقق شایستگی عملی تربیتی معلمان و ارتقای دانش حرفه‌ای آنان ایفا کنند. روش تحقیق این مقاله به صورت مروری و با استفاده از مطالعات کتابخانه‌ای انجام گرفت. این مقاله با استفاده از شیوه توصیفی-تحلیلی و مطالعه اسناد و مدارک به معرفی گروه‌های آموزشی، اهداف و تبیین ابعاد عملکردی گروه‌های آموزشی و نقش هر یک از آنها (توسعه IT و فن‌آوری‌های نوین در قالب طرح سواد دیجیتال، نظارت و راهنمایی سرگروه‌های آموزشی بر فعالیت‌های آموزشی مدارس، نهادینه‌سازی ارزشیابی فرآیندمحور) پرداخته و درصدد است تا به مطالعه نحوه برگزاری مجامع و کارگاه‌های آموزشی، اجرای طرح درس پژوهی معلمان و پروژه‌های علمی دانش‌آموزان، نقد و تحلیل محتوای دروس در راستای ارتقای رشد حرفه‌ای معلمان مقطع ابتدایی بپردازد. بر اساس یافته‌های حاصل از تحلیل منابع مختلف پیشنهاد می‌شود در زمینه اجرای اثربخش رویکرد نوین ارزشیابی، برگزاری دوره‌های ضمن خدمت با بهره‌گیری از مدرسان مجرب و به صورت کارگاهی مورد توجه ویژه قرار گیرد.

کلیدواژه‌ها: گروه‌های آموزشی، رشد حرفه‌ای، معلمان ابتدایی، دوره ابتدایی، نظارت و راهنمایی.

مقدمه

توجه به کیفیت فعالیت‌های آموزش و پرورش از اهم مسائل نظام‌های آموزشی است و این امر خطیر با هماهنگی کلیه عناصر تشکیل دهنده نظام آموزشی میسر است. یکی از کانال‌های توجه به این مسئله خطیر و حساس، گروه‌های آموزشی می‌باشد (پیری، ۱۳۸۴). گروه‌های آموزشی به دلیل نقش و اهمیتی که در فرآیند تعلیم و تربیت دارند از ارکان اصلی آموزش و پرورش به شمار می‌روند. گروه‌های آموزشی به عنوان يك نهاد علمی - آموزشی و پژوهشی برای فراهم آوردن زمینه مشارکت معلمان در اجرای طرح‌ها و برنامه‌ها و تحقق اهداف غایی تعلیم و تربیت به وجود آمده‌اند تا از یکسو برقرار کننده ارتباط سازنده بین معلمان و مدیران باشند و زمینه استفاده از تجارب و اطلاعات علمی و آموزشی، الگوها، روش‌های تدریس، کاربرد مواد و وسایل آموزشی، تقویت تحقیق و پژوهش و نقد و تحلیل کتاب‌های درسی را فراهم کنند و از سوی دیگر به عنوان حلقه اتصال بین برنامه‌ریزان، معلمان و مدیران، پیشنهادها و دیدگاه‌های اصلاحی آنان را در بهبود کیفیت آموزشی اعمال نمایند. (امیریان، ۱۳۹۰). براین اساس برگزاری کارگاه‌های آموزشی در زمینه تولید محتوای الکترونیکی بومی - محلی، اجزای آموزشی و تهیه ابزارهای محتوا ساز آموزشی، طراحی پوستر در زمینه کاربرد در تدریس، ایجاد بانک اطلاعاتی رسانه‌های آموزشی به تفکیک پایه و دروس، معرفی نرم‌افزارها و وبلاگ‌های مفید آموزشی به معلمان، آموزش و برگزاری مسابقات در زمینه IT و ایجاد کانال‌های مجازی در شبکه‌های پیام رسان (ایتا، شاد و ...) در ارتقای توانمندی معلمان بسیار حائز اهمیت است (گلاسرو هانافن، ۲۰۰۰).

پیشینه تجربی تحقیق

تجربه نشان داده که بی‌توجهی به آموزش‌های حرفه‌ای معلمان، عواقب زیانباری را هم برای معلمان و هم برای دانش‌آموزان به دنبال خواهد داشت و باعث از بین رفتن نیروی انسانی عظیمی می‌شود این پژوهش بررسی ابعاد عملکرد گروه‌های ابتدایی و نقشی را که این گروه‌ها در رشد حرفه‌ای معلمان ابتدایی دارند، مورد توجه قرار داده است. طبق نتایج محققان می‌توان گفت نقش گروه‌های آموزشی در ارتقای کیفیت فعالیت‌های آموزشی و پرورشی مدارس بر کسی پوشیده نیست. امروزه در دنیای پر رقابت و پر چالش کنونی مدارس به منظور وصول به اهداف آموزشی از فرصت‌ها و منابع مختلف کمک می‌گیرند. یکی از این فرصت‌ها وجود گروه‌های آموزشی می‌باشد. گروه‌های آموزشی می‌توانند در طراحی آموزشی براساس رویکردهای نوین برنامه درسی، نواندیشی و بدیعه‌پردازی در فرایند یاددهی - یادگیری، نقد و بررسی و تحلیل محتوای دروس و بهینه‌سازی فعالیت‌های ارزشیابی از پیشرفت تحصیلی فراگیران، به معلمان کمک‌های بایسته و شایسته‌ای ارائه دهند. اعضای گروه‌های آموزشی با پذیرش نقش‌های مختلف می‌توانند به ارتقای کیفیت فعالیت‌های آموزشی کمک نمایند. برخی از این نقش‌ها عبارتند از: خلاق و نوآور، کشف‌کننده و ترفیع‌دهنده، ارزیابی‌کننده و توسعه‌دهنده، هدایت‌کننده و سازمان‌دهنده، نتیجه‌گیرنده

و تولیدکننده، کنترل‌کننده و بازدیدکننده، حمایت‌کننده و تنظیم‌کننده، گزارشگر، راهنمایی‌کننده و اتصال‌دهنده. در اینجا مفاهیم گروه، آموزش و فعالیت‌های آموزشی به مدل عمومی آموزش پرداخته شده، اهمیت تشکیل گروه‌ها و دلایل پیوستن افراد به گروه‌ها و مزایا و معایب عضویت گروهی مطرح گردیده است (سلیمی و همکاران، ۱۳۹۴).

همچنین در پژوهش فیروزی (۱۳۹۵) نتایج نشان داد که گروه‌های آموزشی به عنوان مرجعی علمی و یاری‌دهنده به معلمان بیش از دو دهه است که در متن نظام تعلیم و تربیت منشأ خدمات بسیاری بوده است. هدف اصلی از تشکیل گروه‌های آموزشی ایجاد زمینه مناسب برای تبادل تجربیات مؤثر و فعال معلمان، همکاری و همفکری با برنامه‌ریزان نظام آموزش و پرورش و در یک جمله افزایش کیفیت آموزشی است. لذا با توجه به رسالت خطیر گروه‌های آموزشی بویژه در دوره متوسطه به دلیل آماده‌سازی نیروی انسانی برای ورود به جامعه و بازار کار، مسئولیت‌پذیری، استقلال‌طلبی، رشد شناختی و عاطفی نوجوانان و حرفه‌ای و نیمه حرفه‌ای بودن دبیران و نهادینه کردن فرهنگ توسعه از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است.

بر این اساس پژوهش حاضر به مطالعه نقش و جایگاه گروه‌های آموزشی در آموزش و پرورش می‌پردازد. روش انجام پژوهش توصیفی تحلیلی می‌باشد. نتایج حاصل از پژوهش نشان می‌دهد که گروه‌های آموزشی بنیانهای علمی، ابزاری و تکنولوژیکی سیستم‌های آموزشی را بررسی، کنترل و ارزشیابی می‌کنند و با طراحی، سازماندهی، برنامه‌ریزی و اعمال اصل هدایت و رهبری آموزشی به حمایت از سایر دبیران و دانش‌آموزان که از ارکان اصلی آموزش و پرورش هستند می‌پردازند و در صورت عملکرد درست، به بهبود کمیتها و رشد و توسعه کیفیتهای آموزشی کمک شایانی خواهند نمود.

نحوه‌ی انتخاب یا انتصاب اعضای گروه‌های آموزشی ابتدایی به منزله‌ی کانون تأثیرگذار بر بهبود عملکرد تدریس و آموزش، عامل مهمی است که در دستیابی به انتظارات این مجموعه برای ارتقای دانش حرفه‌ای معلمان مؤثر می‌باشد. انتخاب معلمان با تجربه، متخصص و با تحصیلات دانشگاهی و همچنین خلاق و خوش فکر و دارای سلامت نفس و سعه صدر با روحیه‌ی پیشگیری، کارآیی اعضای گروه‌های آموزشی و به تبع آن ارتقای سطح مهارت‌های معلمی را تضمین خواهد کرد. این ویژگی‌ها بویژه برای نیروهای ارشد گروه‌های آموزشی موجب تقویت پایگاه و جایگاه آن و نقش تاثیرگذار آن در توانمند نمودن معلمان خواهد شد (شمشیری و بهروزی، ۱۳۹۳). بر اساس اهداف و رویکردهای پیش‌بینی شده گروه‌های آموزشی به منظور عملیاتی نمودن راهکارهای پنجم، ششم و هفتم هدف یازدهم سند تحول بنیادین، مبنی بر به‌روزرسانی توانمندی‌های تربیتی و تخصصی معلمان و افزایش توانمندی فردی و گروهی آنان در گروه‌های آموزشی تدابیری در قالب فعالیت‌ها و حوزه‌های انتظاراتی در ابعاد عملکردی پیش‌بینی شده است که ضمن تشریح مهمترین آنها به تبیین نقش آن در ارتقای دانش حرفه‌ای معلمان مقطع ابتدایی می‌پردازیم.

اصلا نپور (۱۳۹۱) در پژوهش خود نشان داد که معلمان، دانش و آگاهی لازم در زمینه استفاده از ابزار ارزشیابی توصیفی را ندارند. این مسائل نشان دهنده آن است که معلمان در اجرای این طرح توانایی لازم را ندارند و ضعف‌هایی در کار آنها مشاهده می‌شود که این را می‌توان با صلاحیت آموزگان در ارتباط دانست.

روش تحقیق

روش تحقیق این مقاله با توجه به هدف، مروری و با استفاده از مطالعات کتابخانه‌ای می‌باشد. با استفاده از روش توصیفی - تحلیلی و مطالعه اسناد و مدارک به معرفی گروه‌های آموزشی، اهداف و تبیین ابعاد عملکردی گروه‌های آموزشی و نقش هر یک از آنها (توسعه IT و فن‌آوری‌های نوین در قالب طرح سواد دیجیتال، نظارت و راهنمایی سرگروه‌های آموزشی انجام شده است.

توسعه IT و فن‌آوری‌های نوین (طرح سواد دیجیتال)

فن‌آوری اطلاعات و ارتباطات به عنوان رویکردی نوین، مکمل آموزش است نه جایگزین آن. هدف از توسعه آن، بهبود و کارآمدتر ساختن منابع آموزش و پرورش بویژه منابع انسانی است. گسترش فن‌آوری اطلاعات و استفاده از ابزارها و مفاهیم نوین، زمینه بسط اطلاعات و دسترسی آسان و کم هزینه را برای معلمان و دانش‌آموزان به روش برخط فراهم کرده و تبادل سریع اطلاعات و تعاملات فرهنگی را میسر می‌سازد (اخوان و دوست محمدی، ۱۳۸۹). درواقع معلمانی که از محتوای الکترونیکی برای تدریس استفاده می‌کنند، نسبت به همکاران خود تعامل بیشتری دارند. به همین دلیل، امروزه سهم مهمی از چگونگی عملکرد معلمان مدارس، بر اساس میزان توانمندی و قابلیت‌های آنان در استفاده از محتوای الکترونیکی و فن‌آوری‌های نوین، سنجیده می‌شود. به طوری که معلمان اثربخش، افرادی شناخته می‌شوند که صلاحیت و توانایی استفاده از ابزارهای نوین فن‌آوری را در روش‌های تدریس خود دارا می‌باشند. مهارت‌های دیجیتالی، مهارت‌های مورد نیاز برای یادگیری، کار و به طور کلی برای زندگی هستند. بدون سواد دیجیتال، شانس کمی برای بهره‌مندی از پیشرفت‌های فناوری که عمیقاً محل کار و نحوه زندگی آنها را تغییر می‌دهد، خواهند داشت. در حالی که یادگیری دیجیتال برای دانشجویان بین‌المللی ضروری است، برای معلمانی که در این زمینه کار می‌کنند نیز حیاتی است. ابزارها و فن‌آوری‌های دیجیتال، زمانی که به طور مؤثر مورد استفاده قرار گیرند، می‌توانند به معلمان اجازه دهند تا برنامه‌های درسی را طوری بسازند که یادگیری دانش‌آموزان را عمیق‌تر کند (شیوه نامه اجرای طرح سواد دیجیتال، ۱۴۰۲).

نظارت و راهنمایی بر فعالیت‌های آموزشی مدارس

نظارت بالینی به عنوان فرآیندی نظام‌دار با هدف رشد حرفه‌ای معلمان، یکی از بهترین گزینه‌ها برای

رشد حرفه‌ای معلمان و توانمندسازی معلمان است (عبدالهی، ۱۳۹۰). نظارت بالینی در صدد تحقق اهداف زیر است:

۱. **رشد حرفه‌ای معلمان:** رشد حرفه‌ای معلمان یا به عبارتی ارتقای توانمندی آنان در تدریس از اهداف اصلی نظارت بالینی است که نهایتاً منجر به پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان خواهد شد.

۲. **دادن بازخورد مشخص از وضعیت فعلی آموزش به معلمان:** آنچه معلمان انجام می‌دهند با آنچه که فکر می‌کنند انجام می‌دهند متفاوت است؛ به عنوان مثال بسیاری از معلمان فکر می‌کنند که دانش‌آموزان را به ابراز عقیده و نظرهای خود تشویق می‌کنند ولی زمانی که در جلسه پس از مشاهده به بررسی فرآیند تدریس خود می‌پردازند، متوجه این تفاوت می‌شوند.

۳. **تشخیص و حل مشکلات کلاس درس:** اکثر اوقات معلمان قادرند تفاوت بین آنچه را انجام می‌دهند و آنچه را باید انجام دهند، به‌تنهایی دریابند و دانش‌آموزان نیز گاهی اوقات می‌توانند مشکلات یادگیری خود را تشخیص دهند، ولی در پاره‌ای از موارد معلمان و دانش‌آموزان نیاز به حضور ناظران ماهر دارند که آنان را در تشخیص مشکلات یاری دهند.

۴. **کمک به معلمان برای رشد مهارت‌های استفاده از راهبردهای آموزشی:** یک ناظر ماهر کسی است که از اطلاعات به دست آمده از مشاهده و جلسه تبادل نظر معلم محور، برای کمک به رشد الگوهای پایدار رفتاری معلمان (راهبردها) استفاده کند. این راهبردها در ارتقای یادگیری، انگیزش دانش‌آموزان و اداره کلاس موثر است.

۵. **کمک به معلمان در ایجاد نگرش مثبت درباره رشد مداوم و حرفه‌ای:** معلمان نیاز دارند به عنوان افراد حرفه‌ای به خود بنگرند و این تا حدودی به معنای پرداختن به رشد و پرورش مهارت خود به عنوان یک تلاش حرفه‌ای دراز مدت است. ناظر معلم محور، باید این جنبه از حرفه‌گرایی را از طریق تمایل به رشد مهارت‌های جدید نظارتی الگوسازی کند (یعقوب‌نژاد و همکاران، ۱۳۹۴).

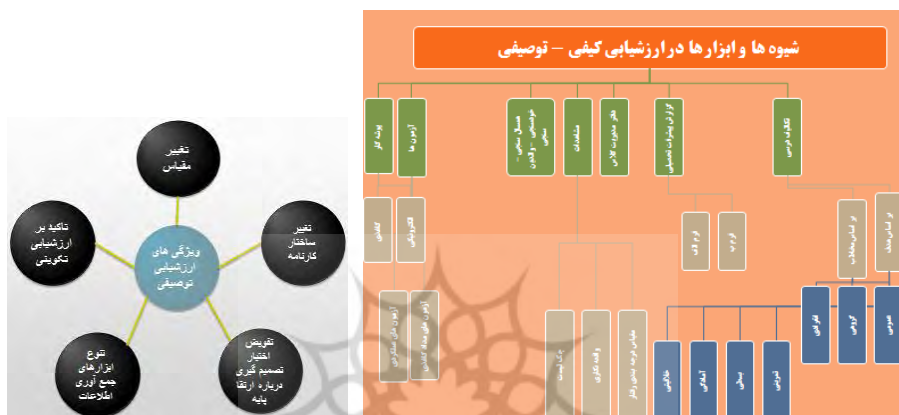
استقرار و نهادینه‌سازی ارزشیابی فرآیند محور «ارزشیابی توصیفی»^۱

ارزشیابی کیفی توصیفی، شیوه‌ای از ارزشیابی تحصیلی - تربیتی است که در آن اطلاعات لازم - معتبر و مستند برای شناخت دقیق و همه‌جانبه فراگیران در ابعاد مختلف یادگیری با استفاده از ابزارها و روش‌های مناسب مانند کارپوشه، آزمون‌ها و مشاهدات در طول فرایند یاددهی - یادگیری به دست می‌آید تا براساس آن بازخوردهای توصیفی مورد نیاز برای کمک به یادگیری و یاددهی بهتر در فضای روانی و عاطفی مطلوب برای دانش‌آموز معلم و اولیا حاصل آید (قره‌داغی، ۱۳۹۶).

برای ارزشیابی اصولی و صحیح و شناخت بهتر و در نتیجه قضاوت بهتر دانش‌آموزان، ضروری است

که از ابزارهای متنوع ارزشیابی توصیفی استفاده کنیم. با توجه به کارکردهای خاص، هر کدام از این ابزارها برای سنجش هدفی مناسب‌تر است. در انتخاب نوع ابزار با توجه به سه نکته کلیدی و مهم زیر، دقت کامل بایسته است:

شناخت دقیق هدف به عنوان گام اول، شناخت دقیق ابزارها به عنوان گام دوم، کاربست درست ابزار به عنوان گام سوم.

نمودار ۲. ویژگی‌های ارزشیابی توصیفی

نمودار ۱. شیوه‌ها و ابزارها در ارزشیابی کیفی - توصیفی

بازخورد در ارزشیابی توصیفی

بازخورد، فعالیتی است که جریان یادگیری را در کلاس عمق می‌بخشد. بازخوردهای توصیفی، به دلیل سهولت در برقراری ارتباط و انتقال دقیق‌تر منظور و مقصود معلم، از عهده این منظور بهتر برمی‌آید. فعالیت‌های یادگیری دانش‌آموز از طریق بازخورد، در مسیر انتظارات آموزشی قرار می‌گیرد. با وجود بازخورد توصیفی است که ارزشیابی، رشددهنده، توانمندساز و پویا می‌شود. «بازخورد» عنصر جدایی‌ناپذیر یک جریان یاددهی و یادگیری است و با برجسته شدنش، محیط یادگیری و یاددهی را پویا و اثربخش می‌نماید. زیرا در این حالت دانش‌آموز و معلم پیوسته در حال تبادل اطلاعات با همدیگرند. در نتیجه جریان یادگیری‌های کلاسی به سوی اهداف و انتظارات یادگیری هدایت می‌شود (اخوان و همکاران، ۱۳۸۹).

بازخورد آموزشی در یک تعریف کلی و ساده به معنی بازگشت دادن نتیجه عملکردهای دانش‌آموزان توسط محیط (معلم، فراگیران، اولیا و خود فراگیر) به وی می‌باشد (قره‌داغی، ۱۳۹۶).

هر بازخورد موثری، چه فرایندی باشد (یعنی عکس‌العمل معلم به عمل دانش‌آموز در هر ماده درسی در طول سال تحصیلی و چه پایانی (یعنی عکس‌العمل معلم به عمل دانش‌آموز در هر ماده درسی، در زمانی معین از سال تحصیلی مثل نوبت اول، نوبت دوم و نوبت شهریور) از پنج پاره تشکیل شده است: ۱- ایجاد ارتباط موثر ۲- نمایاندن قوت‌ها ۳- نمایاندن ضعف‌ها ۴- ارائه رهنمود در بازخورد فرایندی یعنی نظارت و کنترل بالینی در مدرسه ۵- ارائه توصیه در بازخورد پایانی در خارج از مدرسه برای اولیا و دانش‌آموز. اگر رهنمودها و توصیه‌ها هدفمند، آگاهانه و هوشمندانه از سوی معلم و با توجه به جنبه‌های شناختی و عاطفی دانش‌آموزان و جایگاه فرهنگی، اقتصادی و اجتماعی خانواده دانش‌آموز ارائه شوند، فرصتی فراهم می‌نمایند تا بر اساس آن‌ها، دانش‌آموز نسبت به اصلاح، تقویت و توسعه عملکرد خود اقدام نماید (قره‌داغی، ۱۳۹۶).

سرگروه‌های آموزشی با برگزاری کارگاه‌های آموزشی ارزشیابی توصیفی در زمینه بازخورد و انواع آن و تاثیرات آن به مثابه قلب ارزشیابی توصیفی و درج و بیان تجارب موفق و مشکلات آموزشی مدارس جهت انعکاس در سایت گروه‌های آموزشی و جلسات مدیران و مجامع گروه‌های آموزشی، بازخوردهای مناسبی در موضوعاتی مانند استفاده بهینه همکاران از پوشه کار، نوشتن بازخوردهای مناسب همکاران در بررسی تکالیف مهارت محور، املا و آزمون‌های کلاسی عملکردی^۱ دانش‌آموزان، انجام فعالیت‌های فوق برنامه جهت ارائه بهتر تدریس مبتنی بر ارزشیابی توصیفی، انجام ارزشیابی‌های متنوع مبتنی بر ارزیابی توصیفی (چک لیست‌های قرآن و خوانداری و انواع آزمون‌های عملکردی بویژه آزمون عملکردی نمونه کار به جهت پروژه‌ای بودن آن)، توجه به خودارزیابی‌ها، استفاده هدفمند از سیستم هوشمند، استفاده از نرم‌افزارهای مناسب خصوصاً کتاب گویای فارسی و قرآن، فعال بودن کتابخانه کلاسی، استفاده از برگه خلاقیت کتابخانه کلاسی، تشکیل گروه‌های آموزشی در مدارس و توجه ویژه به دانش‌آموزان ضعیف و درنهایت خودیادگیری در جهت ارتقای توانمندی معلمان ارائه می‌دهند ارزشیابی به عنوان وسیله‌ای برای هدایت مستمر یادگیری دانش‌آموزان و مقاصد گوناگون همراه با فرایند آموزش و پرورش در جهت تحقق هدف‌های آن به کار می‌رود. لذا ارزشیابی برای یادگیری و همگام با یادگیری انجام می‌گیرد. از آنجا که هدف‌های یادگیری بسیار متنوع است معلمان باید از روش‌ها و ابزارهای مناسب ارزشیابی کیفی توصیفی، به منظور رسیدن به اهداف ارزشیابی استفاده کنند (درخشان و خالداری، ۱۳۹۵).

برگزاری مجامع و کارگاه‌های آموزشی

به منظور فراهم آوردن فضای تعامل، هم‌اندیشی و تبادل تجربیات معلمان در جهت کیفیت بخشی به فعالیت‌های همکاران، مجامع گروه‌های آموزشی در مقطع ابتدایی در سه سطح برگزار می‌گردد:

الف- گروه‌های آموزشی با حضور کلیه همکاران هم پایه، با هدایت سرگروه‌های درسی پایه مربوط.

ب- در سطح مدارس همجوار در راستای فراهم آوردن زمینه‌های تجلی سازمان یادگیرنده.
پ- در سطح مدرسه در جهت کیفیت بخشی به شورای آموزگاران و تحقق و تجلی سازمان یادگیرنده.
مجامع گروه‌های آموزشی مدرسه، به عنوان اولین سطح عمل، با استفاده از ظرفیت همکاران است. سرگروه درسی که فرآیند برنامه‌ریزی و هدایت مجامع را عهده دار است با همکاری کارشناسی گروه‌های آموزشی جهت برگزاری مطلوب مجامع و در راستای توانمندی حرفه‌ای معلمان فعالیت‌های زیر را پیش‌بینی می‌کند:

الف) نیازسنجی مشکلات آموزشی همکاران که می‌تواند در هنگام بازدید از کلاس‌های درس یا به صورت تلفنی و مکاتبه با مدارس صورت گیرد.

ب) برنامه‌ریزی در خصوص بررسی و دسته‌بندی مشکلات مطرح شده همکاران و هماهنگی در خصوص دعوت از همکاران توانمند و برنامه‌ریزی در جهت برگزاری کارگاه‌های آموزشی در ساعت دوم مجمع (تعیین عنوان کارگاه، سرفصل‌های موضوع و ...).

ج) تمهید مقدمات امر که شامل نظرسنجی از همکاران در زمینه کیفیت مجمع برگزار شده و همچنین تهیه و تکثیر بروشورهای مورد نیاز و حضور و غیاب همکاران است. (درخشان، ۱۳۹۵)

اجرای طرح‌های درس پژوهی معلمان و پروژه‌های علمی دانش‌آموزان

درس پژوهی در سده اخیر به عنوان یکی از موثرترین و مهم‌ترین روش‌ها برای ارتقای سطح علمی و عملی معلمان و دانش‌آموزان به شمار آمده است. یافته‌های پژوهشی در این زمینه نشان می‌دهد، معلمان زن بیشتر از مردان و تازه کاران بیش از آنهایی که سابقه خدمت بیشتری دارند به درس پژوهی علاقه نشان می‌دهند. مدارس ابتدایی بیشتر از متوسطه و مدارس خصوصی و کم جمعیت بیش از مدارس دولتی و پر جمعیت از اجرای برنامه درس پژوهی به مثابه هسته تحول در آموزش و یادگیری استقبال می‌کنند. سازماندهی فرصت‌های یادگیری از طریق درس پژوهی بویژه در برنامه‌های پرورش حرفه‌ای معلمان (پیش و ضمن خدمت) برای فراهم سازی امکان فعال بودن، خلاقیت، گفت و گو، یادگیری و پژوهش مشارکتی، سازنده است. توجه به راهبردهایی مانند گردهمایی در محیط‌های غیر رسمی و دوستانه برای گفت و گوه‌ای حرفه‌ای، ایجاد شبکه‌های ارتباطی اجتماعی برای سهیم شدن در ایده‌ها و تجربه‌های یکدیگر، ارائه بازخوردهای نوشتاری توسط داوران زنده جشنواره درس پژوهی جهت رفع اشکالات طرح‌های داوری شده، همچنین بیان کلی نقاط قوت و ضعف درس پژوهی‌ها در مجامع فصلی و ترویج ارزش‌های حرفه‌ای مشترک برای توانمندسازی معلمان و کارگزاران گروه‌های آموزشی در جهت انجام این مهم یاری می‌کند. (سرکار آرانی، ۱۳۸۷)

اهداف گروه‌های آموزشی

هدف کلی:

بررسی نقش گروه‌های آموزشی در رشد حرفه‌ای معلمان مقطع ابتدایی

اهداف:

برخی از اهداف گروه‌های آموزشی عبارتند از: توسعه مستمر شایستگی‌ها و مهارت‌های تخصصی و حرفه‌ای معلمان با بهره‌گیری از ظرفیت‌های درون و برون سازمانی و ارتقای نقش آنان در طراحی، تدوین، اجرا، نظارت و ارزشیابی برنامه‌های درسی و آموزشی و افزایش ارتباط و تعامل اثربخش بین معلمان و برنامه‌ریزان درسی، گسترش فرهنگ پژوهش و توسعه تحقیق و کاربست آن در مدارس، تبادل نظر و تجربه بین اعضای گروه‌های آموزشی و تربیتی در فرآیند تعلیم و تربیت و پرورش خلاقیت و نوآوری در آنان و انتقال آن به سایر معلمان و نهایتاً نظارت بر حسن اجرای برنامه‌ها و فعالیت‌های آموزشی و تربیتی معلمان و مدارس و ارائه پیشنهادها لازم.

یافته‌های تحقیق

نقد و بررسی و تحلیل محتوای دروس

کتاب درسی از مهمترین و در دسترس‌ترین رسانه‌های آموزشی می‌باشد که نقش ارزشمندی را در نظام تعلیم و تربیت بخصوص نظام متمرکز آموزش و پرورش ایران ایفا می‌کند. یکی از روش‌های پژوهشی که برای کتاب‌های درسی به کار می‌رود، تحلیل محتوا است. این امر می‌تواند به روشن شدن مسئله کمک کند و نقاط قوت و ضعف احتمالی کتاب‌های درسی را برای اصلاح و تغییر احتمالی محتوا، متناسب با اهداف تعیین شده و اصول علمی پیشنهاد کرده و همچنین شیوه درست طراحی را در اختیار مدیران و برنامه‌ریزان و مؤلفان کتابهای درسی قرار دهد و به طرح‌ریزی فرایند آموزش توسط معلم کمک شایانی نماید (نیک نفس و علی‌آبادی، ۱۳۹۲).

تحلیل محتوا یک روش پژوهش منظم برای توصیف عینی و کمی محتوای کتاب‌ها و متون برنامه درسی و مقایسه پیام‌ها و ساختار محتوا با اهداف برنامه درسی بیان شده است (یارمحمدیان، ۱۳۸۶).

در این راستا گروه‌های آموزشی با برگزاری کارگاه‌های تخصصی و آموزش تکنیک‌های مختلف تحلیل محتوای کتاب‌های درسی چه از لحاظ متن، تصاویر و اشکال و چه از نظر سؤال‌ها و تمرین‌هایی که در آن گنجانده شده، با بیان نظریه‌های علمی، مناسب یا نامناسب بودن این مؤلفه‌ها را مشخص و با نگاهی نقادانه در جهت رفع نواقص و بد فهمی‌های ناشی از محتوا سبب پیشرفت عملکرد حرفه‌ای معلمان در این زمینه حساس و مهم می‌شود. همچنین با جمع‌بندی تحلیل‌های همکاران و بیان نکات مهم نظرات آنان در مجامع گروه‌های آموزشی، همکاران را در شناخت دقیق و همه جانبه تحلیل محتوای کتاب‌های درسی یاری می‌دهند.

همچنین نتایج این یافته‌ها با پژوهش‌های بیرامی و همکاران (۱۳۹۱) و فیروزی (۱۳۹۵) همسان می‌باشد. نتایج نشان داد که گروه‌های آموزشی به عنوان مرجعی علمی و یاری دهنده به معلمان، بیش از دو دهه است که در متن نظام تعلیم و تربیت منشأ خدمات بسیاری بوده است. لذا با توجه به رسالت خطیر گروه‌های آموزشی بویژه در دوره متوسطه به دلیل آماده‌سازی نیروی انسانی برای ورود به جامعه و بازار کار، مسئولیت‌پذیری، استقلال‌طلبی، رشد شناختی و عاطفی نوجوانان و حرفه‌ای و نیمه حرفه‌ای بودن دبیران و نهادینه کردن فرهنگ توسعه از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است. نتایج حاصل از پژوهش نشان می‌دهد که گروه‌های آموزشی بنیادهای علمی، ابزاری و تکنولوژیکی سیستمهای آموزشی را بررسی، کنترل و ارزشیابی می‌کند و با طراحی، سازماندهی، برنامه‌ریزی و اعمال اصل هدایت و رهبری آموزشی به حمایت از سایر دبیران و دانش‌آموزان که از ارکان صلی آموزش و پرورش هستند می‌پردازد و در صورت عملکرد درست، به بهبود کمیته‌ها و رشد و توسعه کیفیتهای آموزشی کمک شایانی خواهند نمود. مهارت‌های دیجیتالی مهارت‌های مورد نیاز برای یادگیری، کار و به طور کلی برای زندگی هستند. بدون سواد دیجیتال، شانس کمی برای بهره‌مندی از پیشرفت‌های فناوری که عمیقاً محل کار و نحوه زندگی آنها را تغییر می‌دهد، خواهند داشت. در حالی که یادگیری دیجیتال برای دانشجویان بین‌المللی ضروری است، برای معلمانی که در این زمینه کار می‌کنند نیز حیاتی است. ابزارها و فن‌آوری‌های دیجیتال، زمانی که به طور مؤثر مورد استفاده قرار گیرند، می‌توانند به معلمان اجازه دهند تا برنامه‌های درسی را طوری بسازند که یادگیری دانش‌آموزان را عمیق‌تر کند.

بحث و نتیجه‌گیری

در ساختار تشکیلاتی نظام متمرکز آموزش و پرورش ایران، گروه‌های آموزشی به عنوان اعضای جامعه معلمان، با داشتن جایگاهی رسمی و به عنوان یک تشکل تخصصی برخاسته از جامعه معلمان، در برآوردن بخشی از نیازها و انتظارات جامعه آموزشی می‌کوشند. این مجموعه وظیفه دارند بنیان‌های علمی، ابزاری و تکنولوژیکی سیستم‌های آموزشی را بررسی، کنترل و ارزشیابی نمایند و با طراحی، سازمان دهی، برنامه‌ریزی و اعمال اصل هدایت و رهبری آموزشی به حمایت از معلمان، که از ارکان اصلی آموزش و پرورش هستند بپردازند و آنان را در تحقق اهداف و رسیدن به صلاحیت‌های حرفه‌ای یاری رسانند. در صورتی که آن‌ها بتوانند این وظایف را به‌خوبی به اجرا درآورند، علاوه بر بهبود کمیت‌ها می‌توانند به رشد و توسعه کیفیت‌های آموزشی کمک شایانی نمایند. با توجه به هدف پژوهش که نقش ابعاد عملکردی گروه‌های آموزشی بر توانمندسازی حرفه‌ای معلمان است برای دستیابی به جدیدترین فن‌آوری آموزشی و اشاعه آن، نیازمند افراد تیزهوش، خلاق و صاحبان اندیشه نو و تفکر واگرا جهت هدایت فعالیت‌های گروه‌های آموزشی هستیم.

از آنجایی که مهارت معلمان در اجرای درست ارزشیابی توصیفی نقش اساسی دارد، لازم است

دوره‌های آموزشی مناسب برای معلمان طراحی و اجرا شود. ذکر این نکته لازم است که برای ایجاد نگرش عمیق و مثبت، از روش‌های آموزشی کارگاهی و فعال استفاده شود. عمدتاً روش‌های آموزش ضمن خدمت به روش‌های سنتی اداره می‌شود و این باعث می‌گردد که کارایی و اثربخشی آنها در سطح پایین باشد. اما اگر کارگاه‌های آموزشی با جمعیت کم و با مدرسان مجرب برگزار شود، به احتمال زیاد تغییرات عمیق در دانش، نگرش و مهارت‌های معلمان بیشتر می‌شود. هرکدام از ابزارهای ارزشیابی کارکردهای خاص خودش را دارد، پس معلم توانا بایستی با شناخت دقیق اهداف آموزشی و شناخت دقیق ابزارها و نحوه کاربست هرکدام از ابزارها آشنا باشد.

اهمیت کتاب‌های درسی در نظام‌های آموزشی متمرکز مانند ایران که تقریباً تمام عوامل آموزشی بر اساس محتوای آن تعیین و اجرا می‌شود بیش از سایر انواع نظام‌های آموزشی است و به خاطر همین اهمیت بیش از اندازه است که صرف وقت نیروهای متخصص در ارزشیابی و تحلیل کتاب‌های درسی می‌تواند راه‌گشای حل بسیاری از مشکلات جاری آموزش و همچنین در راستای توانمندی و مهارت‌های حرفه‌ای معلمان باشد. اعضای گروه‌های آموزشی کسانی هستند که از آنان به عنوان تولیدکنندگان فکر و اندیشه و برنامه‌ریزان آموزشی در تحلیل محتوای کتب درسی یاد شده است. پس لازم است به تخصص و آفرینش علمی دست پیدا کنند تا بتوانند در جلسات کارگاهی و نشست‌های تخصصی موثر واقع شوند. براین اساس پیشنهاد می‌شود عواملی که می‌توانند میزان تأثیرگذاری گروه‌های آموزشی بر عملکرد آموزشی معلمان را تا حدود زیادی تحت تأثیر قرار دهند مانند هدفگذاری صحیح برای معلمان هم پایه، گزینش صحیح و هدفمند اعضاء و سرگروه‌های آموزشی، تهیه امکانات و تسهیلات لازم برای فعالیت گروه‌ها، افزایش مسئولیت‌ها، وظایف و اختیارات گروه‌های آموزشی، مورد توجه بیشتری قرار گیرند. همچنین پیشنهاد می‌شود گروه‌های آموزشی با مراکز تحقیقات، ستاد تجهیزات، برنامه‌ریزی و آموزش ضمن خدمت در سطوح مختلف آموزش و پرورش، ارتباط مستمر و نزدیک داشته باشند تا تأثیر فعالیت آن‌ها در افزایش کیفیت آموزشی و پرورشی و در نهایت صلاحیت حرفه‌ای معلمان بیشتر شود. در این زمینه پیشنهاد می‌شود که گروه‌های آموزشی، ابتدا نگرش مدیران و معاونان را به عنوان رهبران آموزشی مدرسه تغییر دهند تا بتوانند در جهت توانمندسازی فعالیت‌های گروهی، متناسب با نیاز همکاران برنامه‌ریزی کنند و روحیه همکاری و مشارکت را در باب فرهنگ درس‌پژوهی توسعه دهند. همچنین زمینه فعالیت و کشف ایده‌های جدید توسط خود معلم و پیشرفت دانش در تدریس جدید را فراهم نمایند تا موفق‌تر از گذشته عمل کنند و به مثابه یک پژوهشگر اعتقاد پیدا کنند که رویش، رشد و بالندگی محصول تحقیق و پژوهش است.

فهرست منابع

- آیین‌نامه گروه‌های آموزشی و تربیتی، (۱۴۰۱) مجموعه قوانین و مقررات کاربردی اداری و استخدامی اداره کل آموزش و پرورش استان کردستان. (۱۴۰۱). نمایه عملی گروه‌های آموزشی ابتدایی.
- اخوان، مهناز و مهدیه، دوست محمدی. (۱۳۸۹)، بررسی نقش کلاس‌های تولید محتوای الکترونیکی برگزار شده در شیوه تدریس معلمان مشمول طرح شهرستان چابپاره، ص ۵-۶.
- امیریان، طاهر. (۱۳۹۰). چالش‌های یادگیری حرفه‌ای معلمان ریاضی تازه کار دوره متوسطه، پایان‌نامه کارشناسی ارشد آموزش ریاضی، دانشگاه شهید باهنر کرمان.
- بخشی، حامد (۱۳۹۳)، نقش فناوری‌های نوین در آموزش و پرورش، اولین کنگره سراسری فناوریهای نوین ایران با هدف دستیابی به توسعه پایدار، تهران، مرکز راهکارهای دستیابی به توسعه پایدار، موسسه آموزش عالی مهر اروند.
- بهرنگی، محمد رضا؛ پیری، موسی (۱۳۸۴)، بررسی عملکرد گروه‌های آموزشی دوره ابتدایی و شیوه‌های بهینه‌سازی فعالیت‌های آنان از دیدگاه آموزگاران و کارشناسان در استان آذربایجان غربی، نوشته شده در وبلاگ بشیری (۱۳۸۴)، تاریخ ۸ دی ماه ۱۳۸۴.
- جیمز، نولان. لیندا، ای هور. (۱۳۹۰). *نظارت آموزشی و ارزشیابی عملکرد معلم: نظریه و عمل*. مترجم: بیژن عبدلهی. چاپ دوم. تهران: آثار معاصر.
- درخشان، مسعود؛ خالداری، جمال (۱۳۹۵)، گزارش چالش‌ها و موانع اجرایی ارزشیابی کیفی توصیفی. گزارش شورای راهبری ارزشیابی کیفی توصیفی اداره کل آموزش و پرورش استان کردستان.
- سرکار آرانی، محمد رضا. (۱۳۸۷)، درس پژوهی هسته تحول در آموزش و پرورش (قسمت دوم)، مجله رشد مدیریت مدرسه. دوره ششم، فروردین، شماره هفتم، صص ۱۱ - ۱۰.
- سرکار آرانی، محمدرضا (۱۳۹۲)، ۶ اردیبهشت، درس پژوهی الگویی برای توانمندسازی معلمان، همشهری آنلاین.
- سلیمی، محمدرضا و شرفی، روح انگیز، (۱۳۹۴). نقش گروه‌های آموزشی در ارتقای کیفیت فعالیت‌های آموزشی مدارس. اولین کنفرانس بین‌المللی روانشناسی و علوم تربیتی، شیراز.
- <https://civilica.com/doc/460419>
- سیف اله‌پور، لیلیا (۱۳۹۱)، بررسی صلاحیت‌های حرفه‌ای معلمان مورد نیاز آموزگاران در اجرای برنامه ارزشیابی توصیفی، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، چاپ نشده، دانشگاه الزهرا.
- شریفی، اصغر، محمد داوودی، امیرحسین، اسلامیه فاطمه (۱۳۹۱)، فن‌آوری اطلاعات و ارتباطات در علوم تربیتی، شماره چهارم، تابستان ۱۳۹۱ نشریه فن‌آوری اطلاعات و ارتباطات در علوم تربیتی.
- صدیقه شمشیری، محمد بهروزی (۱۳۹۳). ارزیابی عملکرد گروه‌های آموزشی با استفاده از شاخصهای (EPLCs) بمنظور ارائه چارچوب ادراکی مناسب، همایش بین‌المللی مدیریت.
- قره‌داغی، بهمن (۱۳۹۶)، بازخوردپایانی: راهنمای معلم در تکمیل گزارش پیشرفت تحصیلی - تربیتی (کارنامه) دوره ابتدایی. تهران: زنده اندیشان.

کیت. ۱. اچسون، مردمیت دامین گال. (۱۳۷۶). *نظارت و راهنمایی تعلیماتی*. مترجم: محمد رضا بهرنگی. تهران: نشر کمال تربیت.

نیک نفس، سعید و علی آبادی خدیجه. (۱۳۹۲)، نقش تحلیل محتوا در فرآیند آموزش و طراحی کتاب‌های درسی، *مجله جهانی رسانه- نسخه فارسی*، دوره ۸، شماره ۲، شماره پیاپی ۱۶، صص ۱۵۰-۱۲۴.

یارمحمدیان، محمد حسین (۱۳۸۶). *اصول برنامه‌ریزی درسی*. تهران: یادواره کتاب، نوبت هجدهم.

یعقوب‌نژاد، ناصر؛ بهرنگی، محمد رضا و زین‌آبادی، حسن رضا. (۱۳۹۴). معلمان تازه کار از والدین چه انتظاراتی دارند؟ یافته‌های یک پژوهش کیفی-کمی در مدارس ابتدایی تهران. *مجله علوم تربیتی دانشگاه شهید چمران*

/هواز. سال ۲۲، دوره ششم، شماره ۲. ۵-۲۰.

